

Kontinuitet og sammenhæng i barnets liv

–overgange mellem hjem/institution/skole

Guide til beskrivelse af overgangspædagogik

„At arbejde med pædagogisk kontinuitet forudsætter en parathed til at investere sig selv i processen – ikke kun at ville barnets udvikling, men også sin egen“

(Schön)

Ballerup Kommune
Januar 2007

Kontinuitet og sammenhæng i barnets liv

– overgange mellem hjem – institution – skole

Guide til beskrivelse af overgangspædagogik

"At arbejde med pædagogisk kontinuitet
forudsætter en parathed til at investere sig selv i processen
– ikke kun at ville barnets udvikling, men også sin egen"

(Schön)

Indhold

Forord.....	4
1. Baggrund for udviklingsprojektet.....	5
2. Arbejdsgruppens anbefalinger til arbejdet med overgangspædagogik i de 9 distrikter	6
3. Den centrale model	8
4. Overgangspædagogikkens forankring i de kommunale målsætninger	9
5. Overskrifter og temaer	10
Tema 1.....	10
Tema 2.....	10
Tema 3A.....	11
Tema 3B.....	12
Tema 4.....	12
Tema 5.....	13
Tema 6.....	14
6. Begrebsafklaring	15
7. Forældre og professionelle i samarbejde	17
8. Inspiration til områdernes arbejde med temaerne	17
9. Litteraturliste.....	26

Forord

Der er gode grunde til at beskæftige sig med overgange i børns liv. Overgange markerer et skift fra noget til noget andet, og sådanne skift antager ofte karakter af brud. Det lille barn går fra hjemmets kendte og trygge miljø over til vuggestuen eller dagplejen, hvor alting er nyt, uvant og fremmed.

Her brydes med kendte lugte, genstande, vaner, kontakter og mennesker, hvor nogle pludselig forsvinder, og nye kommer til, og barnets livsverden udvides og ændres med ét. Senere går barnet videre til børnehaven, hvilket også som oftest indebærer skift af fysisk og socialt miljø i et nyt sted med nye voksne og børn. Men barnets største skift er overgangen fra børnehaven til skolen og fritidsinstitutionen. Der er nemlig her tale om en form for institutionelt systemskift, et skift mellem to forskellige verdener, pædagogiske systemer og kulturer. De fleste børn klarer overgangene og udvikler strategier til at kunne håndtere dem. Men der er også børn, der oplever overgangene som negative forstyrrelser, og som får svært ved at komme over dem. Det ser ud til, at skiftet fra børnehaven til skole er det, der volder de største vanskeligheder for nogle af børnene, udviklingsmæssigt, læringsmæssigt og socialt

Man kan anskue barnets institutionsliv som en lang rejse med skift undervejs, og hvor en passende og brugbar bagage kan gøre turen lettere og sjovere. En god bagage er lige tilpas i størrelse og rummer et særligt udvalgt og betydningsfuldt indhold, der knytter sig til personens liv, gøremål, behov, interesser, mv. Men det er naturligvis også vigtigt, at bagagen er afstemt efter målet for rejsen.

Citat: Daniela Cecchin

Guidens opbygning:

Afsnit 1 – 5 rummer baggrund for projektet samt de forpligtende rammer for det konkrete arbejde i distriktet om beskrivelse af overgangspædagogik.

Afsnit 6 – 9 rummer begrebsafklaring samt inspiration. Begrebsafklaringen rummer bl.a. det værdimæssige grundlag for arbejdet med kontinuitet og sammenhæng, men samtidig er det også et bud på beskrivelse af værdier, som er generelt gældende for det professionelle arbejde med børn i Ballerup. Inspirationsdelen er til brug for brobygningsgruppernes arbejde og den skal ses som et dynamisk materiale, idet den løbende vil blive suppleret via 'Octoportalen'.

1. Baggrund for udviklingsprojektet

I 2005 blev der i Ballerup kommune truffet en politisk beslutning om, at der under programmet ”**Et godt børneliv - et fælles ansvar**” blev igangsat et centralt udviklingsprojekt, der skulle sikre ”Kontinuitet og sammenhæng i barnets overgange mellem hjem, institution og skole”. Herunder var det et ønske at skabe en større grad af ensartethed i den pædagogiske praksis under hensyntagen til de lokale forhold.

Formål med det centrale udviklingsprojekt

- At sikre en større grad af kontinuitet og sammenhæng i barnets liv, således at barnet i højere grad kan håndtere mødet mellem de forskellige sociale arenaer i hjem, institution og skole.
- At skabe trygge sammenhængende overgange, så barnets udvikling og trivsel bliver bedst mulig.
- At sikre at videndelingen om barnet bliver relevant for barnets videre udvikling.
- At sikre en anerkendende videndeling mellem professionelle og mellem professionelle og forældre ved barnets overgange.
- At udvikle en central model, der tager udgangspunkt i eksisterende praksis.
- At distrikterne skaber egen overgangspædagogik i overensstemmelse med den centrale model. En overgangspædagogik der rummer værdier, holdninger, metoder, redskaber, strukturer og organisering.

Der er nedsat en arbejdsgruppe, der har indsamlet, analyseret og vurderet tilgængeligt skriftligt materiale fra kommunens daginstitutioner og skoler. På baggrund heraf har arbejdsgruppen udarbejdet nærværende guide. Guiden skal ses som udtryk for Ballerup Kommunes ’centrale model’.

2. Arbejdsgruppens anbefalinger til arbejdet med overgangspædagogik i de 9 distrikter

De 9 distrikter er resultatet af omstrukturering på dagtilbuds- og skoleområdet. Nedenstående anbefalinger er formuleret på baggrund af de materialer, arbejdsgruppen har fået tilsendt fra kommunens dagtilbud og skoler.

Anbefalingerne har dannet baggrund for udarbejdelsen af nærværende guide.

Anbefalingerne skal således ses som en del af et fælles grundlag for de 9 distrikters arbejde med overgangspædagogik. I de senere afsnit er beskrevet yderligere forventninger til arbejdet i de 9 distrikter med formulering af egen overgangspædagogik.

2.1. Særligt barnesyn

- Overgangspædagogikken skal beskrives ud fra det fælles barnesyn og de værdier, som er vedtaget i Ballerup Kommune (børnepolitik, institutionspolitiske mål og skolepolitiske mål).
- Praksis skal ses ud fra et barneperspektiv, så børnene oplever helhed og sammenhæng i deres liv.
- Sundhedspleje, daginstitution, BFO og skole drøfter det fælles værdigrundlag, der fremgår af kommunens politikker og omsætter det til pædagogiske holdninger og konkret praksis i forbindelse med børns overgange.

2.2. Generel og differentieret praksis

- Alle børn skal være en del af den generelle praksis - børn skal inddrages som aktive og kompetente deltagere i det, der skal ske omkring dem.
- Den generelle praksis skal suppleres med en differentieret praksis for børn med særlige behov.
- sundhedspleje, institution og skole skal være opmærksomme på forældres forhåndsviden om den 'kommende' institution (fx sprogbrug og kultur).
- Det bør tilstræbes, at børn overflyttes i grupper, har kendskab til de nye voksne og så vidt muligt har de samme pædagoger i skole og BFO.
- Der skal være en særlig opmærksomhed på børn, der er tilflyttet distriktet 'uden for alm. overflytningstermin'.

2.3. Oplysningskemaer og samtaleark

- Vigtigt at afklare hvordan og med hvilket formål, man efterspørger oplysninger.
- I opbygningen af skemaer bør faktuelle oplysninger adskilles fra kvalitative beskrivelser af barnet, så der ikke sker en genreblanding.
- Det er vigtigt at skelne mellem det personlige og det private i skemaerne, så der ikke sker en sammenblanding.
- Spørgsmål bør formuleres, så de ikke kun handler specifikke færdigheder, men også lægger op til en beskrivelse af barnets kompetencer og gerne i en kontekst, så helhedssynet sikres. Det er fx Ikke nok med mulighed for afkrydsning af om 'barnet kan spise selv'. Der bør gives mulighed for at drøfte fx 'hvor langt barnet er kommet i processen med at lære at spise selv'.
- Barnets forventninger, tanker og ønsker i forhold til at starte det nye sted, barnets bog om dets liv i institutionen, dets historie og læringsstil kan medtænkes.
- Forældrenes oplevelse af barnet bør have en central plads.
- Er der udformet beskrivelser fx af barnets sproglige, sociale, kognitive eller motoriske udvikling bør disse videregives ved overgange.

- Hvis Ballerupmodellen har været anvendt i forhold til et barn, skal relevante oplysninger videregives.

2.4. Involverede parter

- Alle parter skal medtænkes i den formulerede praksis, men med forskellige opgaver og forskellige ansvarsområder.
- Tydelighed i hvem der gør hvad. Hvem der har ansvar for hvad. Hvem der deltager i hvad, hvornår og med hvilket formål.
- Gerne samarbejde om udvikling af praksis ved overgang til klub/ byggelegeplads
- Forberedelse af overgangen, selve overgangen og indkøring i den nye institution er en fælles opgave for forældre og professionelle.

2.5. Organisatoriske ændringer/ procedurer

- Vigtigt at de professionelle skaffer sig viden om hinandens arbejdsområder, institutioner og kulturer.
- Det bør tilstræbes, at børn følges i grupper til den nye institution.

2.6. Fremadrettet – bagudrettet praksis

- Der skal være fokus på, hvad det er relevant at videregive, hvordan og med hvilken faglig begrundelse det gøres.
- Der skal arbejdes begge veje for at skabe pædagogisk kontinuitet.
- Opkvalificering af den bagudrettede praksis.

2.7. Årshjul/ tidsplan

- Koordinering af opgaver, indhold, ansvar, anvendte materialer og tidspunkter bør være elementer i et nedskrevet årshjul/ tidsplan.

2.8. Evaluering

- Der bør foretages evaluering af processen med at samarbejde i distriktet om formulering af en fælles overgangspædagogik.
- Evaluering betyder desuden, at personalet arbejder systematisk med at undersøge og dokumentere udvalgte fokusområder i den valgte overgangspraksis dels med henblik på tydeliggørelse af den professionelle praksis dels med henblik på kvalificering af den fremtidige praksis.
- Der bør foretages en evaluering af områdets overgangspraksis efter en aftalt periode.

3. Den centrale model

Nærværende 'Guide til beskrivelse af overgangspædagogik' skal betragtes som 'Ballerup Kommunes model for overgangspædagogik'. Det betyder, at guiden er det besluttede grundlag for de 9 distrikters samarbejde om overgangspædagogik.

Den centrale models (guidens) kvaliteter

Modellen (guiden) skal sikre, at der skabes dialogiske forbindelser mellem hjem, institutioner og skole.

Modellen (guiden) skal være et styrings- og inspirationsredskab til opkvalificering, synliggørelse og tydeliggørelse af allerede eksisterende overgangspraksis, så den fremover får præg af at være en egentlig overgangspædagogik.

Den centrale model (guiden) skal således hjælpe med til at strukturere

opkvalificere

inspirere

synliggøre

dokumentere

rammesætte

afstikke både 'kan' og 'skal' opgaver i forbindelse med overgange i barnets liv.

Det betyder, at der imellem hjem, sundhedspleje, dagpleje/ børnehuse, skoler og BFO'er skal etableres **dialogiske forbindelser**, der primært omhandler barnets skift. De pædagogiske aktiviteter og samarbejdsformer, der etableres, skal hjælpe barnet til at udvikle strategier for at orientere sig i det nye og udstyre det med stabile og holdbare spor, der kan støtte det på vejen mellem de forskellige miljøer.

Projektorganisering

For at kunne arbejde med kontinuitet og sammenhæng er det alle lederes (distrikts-, børnehus- og skolelederes) ansvar at skabe grundlag for samarbejdet i området.

Det er ledernes opgave at udarbejde én projektskitse i hvert distrikt, der skal danne rammen om arbejdet med etablering af områdets overgangspædagogik.

Der skal udpeges en projektleder i hvert område. Projektlederen er medlem af en lokal projektgruppe – herefter kaldt '**brobygningsgruppe**'. Brobygningsgruppen består af medarbejderrepræsentanter fra områdets institutioner, skole og sundhedspleje. Gruppens opgave er at koordinere, videndele, indhente erfaringer/ inspiration mv., initiere til decentrale projekter med henblik på at få etableret en fælles overgangspædagogik i området. Gruppens opgave vil efterfølgende kunne være at medvirke til opfølgning på områdets samarbejde om overgangspædagogik, medvirke til evaluering og justering af praksis.

4. Overgangspædagogikkens forankring i de kommunale målsætninger

Børn stifter bekendtskab med forskellige institutionstyper i deres liv: Dagplejen/ børnehuset, skolen og fritidslivet i BFO'en, senere i klubben og ungdomsskolen. Overgange er ikke kun et forældreanliggende, men også en institutionel og offentlig pædagogisk opgave. En opgave som de involverede faggrupper i samarbejde med forældrene må tage på sig og være fælles om at løse. Derfor skal der etableres en overgangspædagogik, der tager højde for og medtænker barnets behov og interesser, dets identitet og historie og dets kompetencer og særlige potentialer, så barnet oplever helhed og sammenhæng i dets liv.

4.1. Overgangspædagogikken skal medvirke til at:

- sikre en praksis der har handlinger både for, med og af børn
- skabe trygge, sammenhængende overgange, så barnets udvikling og trivsel bliver bedst mulig
- sikre kontinuitet og sammenhæng i barnets liv, således at barnet i højere grad kan håndtere mødet mellem de forskellige sociale arenaer i hjem, institution og skole
- sikre en anerkendende videndeling mellem professionelle og mellem professionelle og forældre ved barnets overgange
- sikre at videndelingen om barnet bliver relevant for barnets videre udvikling

4.2. Overgangspædagogikken er bl.a. en udmøntning af den sammenhængende børnepolitik på følgende punkter:

- Børn har ret til:
"helhed og sammenhæng i et hverdagsliv, som understøtter og udvikler selvværd, selvtillid og tillid til egne og fællesskabets muligheder."
- Det betyder at:
"der arbejdes ud fra en central model med udvikling af en synlig overgangspædagogik. Overgangspædagogikken skal medtænke barnets behov og interesser, dets identitet og historie samt dets kompetencer og særlige potentialer."

4.3. Overgangspædagogikken er bl.a. en udmøntning af følgende institutionspolitiske mål:

- "At børn oplever kontinuitet og sammenhæng mellem hjem, institution og skole."
- "At børn møder pædagogisk personale, der i samarbejde med forældrene forstår at kæde barnets forskellige verdener sammen til gavn for barnets trivsel og udvikling."
- "Forældrebestyrelser, skolebestyrelser, institutions- og skoleledere skal sikre, at der overordnet udarbejdes principper for, at det pædagogiske arbejde tager udgangspunkt i det anerkendende barneperspektiv, hvor børn møder voksne, der er i stand til at skabe kontinuitet og sammenhæng mellem forældre, institution og skole."

4.4. Overgangspædagogikken er bl.a. en udmøntning af følgende skolepolitiske mål:

- "At eleverne ved overgang fra hjem/dagtilbud til skole og fra børnehaveklasse til 1.klasse oplever sammenhæng, så de fortsat udvikler deres personlige, sociale og faglige kompetence."

5. Overskrifter og temaer

Distriktets overgangspædagogik skal opbygges og beskrives omkring følgende overskrifter og temaer.

Forord

Her beskrives processen frem mod formulering af distriktets overgangspædagogik. Herunder hvilke parter der har været direkte eller indirekte involveret i processen, samt hvilke aktiviteter der har været understøttende for processen.

Etablering af en (projektgruppe) brobygningsgruppe – beskrivelse af kommissorie og rammer for gruppens arbejde.

Overgangspædagogiske temaer

Nedenstående temaer skal indgå i distriktets samarbejde om at formulere en overgangspædagogik. Temaerne er nedenfor kort beskrevet. Der er endvidere opstillet **mål** for arbejdet med de enkelte temaer. Rækkefølgen af temaerne er ikke udtryk for en bestemt systematik og kan derfor byttes om.

”**Det betyder at...**” Under denne overskrift beslutes og beskrives, hvilke handlinger der sættes i værk for at opfylde mål. Det skal tydeligt fremgå af handlingerne, at de udspringer af et anerkendende barnesyn og har et barneperspektiv. Det skal ligeledes fremgå, hvem der er aktører i forhold til de enkelte handlinger/ aktiviteter.

Tema 1

Organisatoriske ændringer/ procedurer

De professionelles måde at erhverve sig viden om hinandens arbejdsområder, institutioner og kulturer samt organisering af og procedurer for samarbejdet omkring overgangs praksis.

Mål:

At drøfte, beslutte og fagligt begrunde:

- Måder de professionelle erhverver sig viden om hinandens arbejdsområder, institutioner og kulturer.
- Organisering af samarbejdet omkring overgangs praksis.
- Procedurer for samarbejdet omkring overgangs praksis.

Det betyder at:

Dette beskrives af området jf. indledende forklaring.

Tema 2

Overgangsobjekter

Overgangsobjekter kan være personlige spor – minder, der hjælper det enkelte barn med at skabe sammenhæng mellem det kendte og det nye. Kæder barnets forskellige verdner sammen til gavn for barnets trivsel og udvikling.

Overgangsobjekter kan også være fælles for en gruppe børn.

Et overgangsritual kan være en symbolsk handling, der markerer skiftet.

Det er afgørende, at man gennem forberedelserne og gennemførelsen af overgangen, skaber mulighed for at snakke med barnet/ børnene om det forestående skift, og hvad det indebærer. Dette for at ruste barnet mentalt og følelsesmæssigt til den nye position, det går over til.

Gennem de tilrettelagte pædagogiske aktiviteter og handlinger skabes et overgangsfelt mellem det nye og det gamle, hvor barnet får mulighed for at give udtryk for og bearbejde forventninger følelser og oplevelser.

Mål:

At drøfte, beslutte og fagligt begrunde

- Brugen af overgangsobjekter
- Konkret arbejde med overgangsobjekter og -ritualer

Det betyder at:

Dette beskrives af området jf. indledende forklaring.

Tema 3A

Overgangssamtaler

En samtale der finder sted ved barnets overgang fra en arena til en anden. Deltagere i samtalen kan være sundhedsplejerske, forældrene, personale fra den afgivende og modtagende institution eller skole.

Samtalen kan evt. finde sted på baggrund af et, på forhånd udleveret samtalskema.

Det skal for alle parter være tydeligt, at formålet med samtalen er at viderebringe barnets historie, med fokus på styrkesider og udviklingsmuligheder.

Det er vigtigt at fokusere på barneperspektivet – at gribe barnet i "nuet". Derfor kan samtalen også indeholde børnenes forventninger, tanker og ønsker til at starte det nye sted- barnets bog om sit liv i institutionen, dets historie og læringsstil.

Mål:

At drøfte, beslutte og fagligt begrunde

- Overgangssamtale som tilbud for alle eller?
- Deltagere i samtalen
- Indhold i samtalen
- Forberedelse til samtalen – evt. brug af samtalskemaer
- Fastholdelse af samtalen – evt. referat
- Hvilken dokumentation der evt. skal inddrages

Det betyder at:

Dette beskrives af området jf. indledende forklaring.

Tema 3B

Samtaleskemaer

Skemaer der understøtter samtaler mellem forældre og personale og evt. personale indbyrdes. Skemaerne kan have karakter af forberedelsesskema til samtalen, hvor der er formuleret en række spørgsmål – problemstillinger, som samtalen vil indeholde. Der bør fokuseres på forældrenes oplevelse af barnet, når de er en af samtaleparterne.

Mål:

At drøfte, beslutte og fagligt begrunde

- I hvilke sammenhænge samtaleskemaer kan/ skal anvendes
- Hvilke temaer det vil være hensigtsmæssigt at bringe ind i skemaet
- Hvilken udformning det enkelte skema kan/ skal have

Det betyder at:

Dette beskrives af området jf. indledende forklaring.

Tema 4

Dokumentation

Dokumentation har i denne sammenhæng to dimensioner med hver sit formål og indhold. Etikken skal stå i forreste række i begge former og må således aldrig udlevere barn eller forældre.

A. Dokumentation som pædagogisk redskab

Dokumentationen skal danne grundlag for et helhedssyn på barnet, dets liv og udvikling emotionelt, motivationelt, kognitivt, perceptuelt, sprogligt, kropsligt og socialt. Et ressourcesyn på barnet, dets udvikling og læring. En opfattelse af barnet som vigtig informant. En prioritering af både det enkelte barn og af fællesskabet, den individuelle historie og den fælles. (Daniella Cecchin)

Indsamling af væsentlige spor og genstande som kan være forskellige tegn og udtryk for, hvem barnet er, og hvilken livshistorie barnet bærer. Barnet vil i dette tilfælde være det aktive omdrejningspunkt i denne dokumentationsform. De, der skal modtage denne dokumentation, skal instrueres af den afgivende part. Det er vigtigt både at kunne se nytten og have ejerskab til denne form for dokumentation.

Dokumentationen kan være mundtlig, skriftlig, eller visuel.

Mål:

At drøfte, beslutte og fagligt begrunde

- Dokumentation som pædagogisk redskab
- Konkret arbejde med denne dokumentationsform

Det betyder at:

Dette beskrives af området jf. indledende forklaring.

B. Dokumentation af barnets udvikling og kompetencer

Denne form for dokumentation har til formål at samle og videregive oparbejdet viden om barnets udvikling, kompetencer og potentialer. Det drejer sig om kvalitative beskrivelser af barnets udvikling generelt.

Vurderinger af et barns udviklingsmæssige potentialer er en del af denne dokumentation.

Et eksempel: Dokumentation i en sproglig vurdering kunne være iagttagelse af sprog i forhold til forskellige situationer og konkrete sprogvurderingssituationer, som bygger på nogle metodiske og vurderingsmæssige overvejelser baseret på viden om sprog. Formålet med denne dokumentation er at videregive relevante og fagligt begrundede beskrivelser og vurderinger af barnet for at give barnet den bedste start det nye sted.

Et eksempel: I forhold til risikobørn – børn, hvis adfærd vækker en vis bekymring blandt de fagpersoner, der er i kontakt med dem, følges procedurerne beskrevet i 'Ballerupmodellen'¹. Systematiseret observation af barnet er én af procedurerne. Observationsområderne er: Barnets styrkesider og følelsesmæssige tilstand, evnen til at indgå i sociale relationer, intellektuelle tilstand, fysiske tilstand og eventuelle særpræg.

Mål:

At drøfte, beslutte og fagligt begrunde

- Hvilken dokumentation af barnets udvikling og kompetencer vil være relevante at videregive?
- Hvornår og hvordan man arbejder med dokumentation
- Hvordan forældre inddrages i beslutning om indhold og form af dokumentation

Det betyder at:

Dette beskrives af området jf. indledende forklaring.

Tema 5

Årsplan/ tidsplan for overgangsaktiviteter

En årsplan/ tidsplan er et redskab til at fastholde og koordinere opgaver, indhold, aktiviteter, ansvarlig(e), anvendte materialer, tidspunkter mv. Formålet med udarbejdelsen af planen er, at de involverede parter ved, hvem der har ansvar for at gøre hvad og hvornår. Da der i forbindelse med overgangspraksis er mange enkeltpersoner og faggrupper involveret, bliver planen et synligt udtryk for et koordineret samarbejde i området.

Mål:

- At der i området udarbejdes en års-/ tidsplan, der indeholder de fælles overordnede aftaler omkring overgangspraksis
- At der for de enkelte institutioner (i samarbejde hvor det giver mening) udarbejdes planer, der mindst indeholder følgende oplysninger:
Opgaver, indhold, aktiviteter, ansvarlig(e), anvendt materialer, tidspunkter

Det betyder at:

Dette beskrives af området jf. indledende forklaring.

¹ Ballerupmodellen, Risikobørn/unge i Ballerup Kommune – den foregribende indsats

Tema xx

Særlige indsatser/ aktiviteter

Her beskrives og begrundes særlige projekter/ indsatser/ aktiviteter, som er/ bliver iværksat i det enkelte område/ den enkelte institution ud over det ovenfor beskrevne.

Tema 6

Evaluering

Evaluering betyder, at personalet arbejder løbende med systematisk at undersøge, vurdere og dokumentere udvalgte fokusområder i den valgte overgangspraksis. Dette gøres dels med henblik på tydeliggørelse af den professionelle praksis dels med henblik på kvalificering af den fremtidige praksis. I afsnit 8 findes inspiration til denne evaluering.

Der bør herudover foretages en samlet evaluering af områdets overgangspraksis både proces og indhold efter en aftalt periode.

Det er vigtigt at de involverede parter er en aktiv del i evalueringen – både børn, forældre og professionelle.

6. Begrebsafklaring

I dette afsnit findes uddybende forklaringer til nogle af de centrale begreber, som en overgangspædagogik rumme. Nogle af begreberne anvendes allerede i Ballerup kommunes dagtilbud og skoler bl.a. som grundlag for udmøntning af de institutionspolitiske og skolepolitiske målsætninger.

Det forventes, at nedenstående sættes på dagsorden, drøftes og omsættes til pædagogisk praksis i den enkelte institution og skole.

6.1. Pædagogisk kontinuitet.

Begrebet pædagogisk kontinuitet handler om overgangen mellem hjem og forskellige institutioner og skole, således at barnet oplever meningsfulde og trygge forbindelser mellem det miljø, barnet forlader, og det barnet ankommer til. Barnet skal gives mulighed for at genkende, forstå og erobre det nye.

Det er en opgave barnet ikke kan/skal løfte alene. Det kræver både forældrenes og de professionelle medvirken. Pædagogisk kontinuitet er med til at brede historien ud – mellem institutioner og mellem barn og voksen.

For barnet er det vigtigt, at der skabes en pædagogisk kontinuitet, hvor der er:

- indholdsmæssig sammenhæng over tid og rum
- forbindelse mellem barnets fortid, nutid og fremtid
- erindrings og fremtidsforestillinger
- videreførelse af betydninger
- emotionelle og kognitive forbindelser fra et institutionsmiljø til et andet
- genkendelse og anerkendelse – at barnets stifter bekendtskab med det nye og selv bliver genkendt og anerkendt i det nye miljø

6.2. Anerkendende barnesyn

Når vi beskæftiger os med mennesker og mellemmenneskelig adfærd, er det vigtigt, at vi tager udgangspunkt i en anerkendelse og en respekt for hinanden og hinandens forskelligheder. Anerkendelse har betydning i alle menneskelige relationer.

Barnet skal ses og anerkendes. Det skal føle sig trygt og have tillid til de voksne, som det omgås.

- Et barn skal have relationer, hvor det er set og holdt af, som den person det er.
- Barnets oplevelser og intentioner skal være i fokus.

En anerkendende grundholdning rummer **værdier som ligeværd, respekt og forståelse**.

At en relation er **ligeværdig** betyder, at begge parter synspunkter, følelser, oplevelser tillægges samme værdi for relationens etablering og udvikling.

En anerkendende grundholdning forudsætter afgrænsethed og selvrefleksion. Det medfører, at den voksne i relationen med barnet skal være opmærksom på egne tilstande, holdninger og oplevelser for at kunne indgå i et ægte samspil med barnet. Selvrefleksion skal forstås således, at den voksne klar til at lære af relationen.

Respekt er en adfærd, som får barnet til at opleve sig som vigtigt, værdifuldt og noget særligt.

Forståelse forudsætter empati. En adfærd, som viser, at man anerkender barnets oplevelse af verden.

Anerkendelse er desuden sammenhængende med **systemisk tænkning**, der baseres på følgende grundantagelser:

- Vore synsvinkler er forskellige – jo flere synsvinkler vi får frem, jo bedre.
- Adfærd, som bliver set og snakket om, vil blive gentaget.
- Små forandringer, som anerkendes fører til større forandringer.
- Dele af den fremtid vi ønsker, findes allerede.
- Vor måde at tænke på styrer vores opmærksomhed og handlinger.
- Når vi skal forandre noget, skal vi tage det bedste fra vores fortid med ind i vores fremtid.
- Det sprog vi bruger, skaber vores virkelighed.

Et anerkendende barnesyn har følgende **kriterier**:

- Et helhedssyn på barnet, dets liv og udvikling – at barnets udvikling emotionelt, motivationelt, kognitivt, perceptuelt, kropsligt og socialt hænger sammen.
- Et resourcesyn på barnet, dets udvikling og læring, dvs. en fremhævelse af barnets potentialer og styrker frem for eventuelle svagheder og mangler.
- En prioritering af både det enkelte barn og af fællesskabet; at barnets individuelle historie hænger sammen med den historie, der dannes i de sociale fællesskaber, det indgår i.
- En opfattelse af barnet som "sagkyndig informant" og værdig samtale- og samarbejdspartner.

6.3. Et barneperspektiv.

Opmærksomheden i relationer til børn inkluderer de voksnes forsøg på at sætte sig ind i de tanker og opfattelser, som barnet har om sit eget liv. Barneperspektivet retter opmærksomheden på barnets intention og initiativ og underbygger den anerkendende holdning, at barnet som regel altid handler og samarbejder perfekt, logisk og meningsfuldt – ud fra sit perspektiv og sin sammenhæng. Barneperspektivet tager udgangspunkt i, hvad barnet kan og vil – at gribe barnet i "nu'et"

Derfor er det vigtigt

- at se barnet som et subjekt med autoriteten på netop at vide, hvordan det er at leve dette særlige barndomsliv
- at den voksne placerer sig i den ydmyge rolle i sit forsøg på at "oversætte" og forstå det, barnet forstår, og
- at den voksne bestræber sig på "at se barnets verden gennem barnets øjne".

7. Forældre og professionelle i samarbejde

At hjælpe barnet i forbindelse med overgange er ikke kun et forældreanliggende, men også en institutionel og offentlig pædagogisk opgave. En opgave som de involverede faggrupper i samarbejde med forældrene må tage på sig og være fælles om at løse.

7.1. Forældrene er en uundværlig part for barnet i forbindelse med overgange. Det er vigtigt, at forældrene er en aktiv del af overgangsprocessen. Forældrenes opgave er at bidrage til at skabe sammenhæng i barnets liv mellem hjem, institution og skole. Forældre er sammen med barnet bærere af barnets historie.

7.2. De professionelle opgave er at skabe et miljø, hvor barnet får mulighed for at bruge sin allerede erhvervede erfaring i mødet med de nye omgivelser.

Voksenperspektivet er at ville den fælles historie med barnet,

Det forudsætter udvikling af en pædagogisk praksis om overgangsforløbet, der handler om.

- at tilrettelægge betingelser, som tillader børn og forældre at komme til orde
- at møde barnet og dets behov i forbindelse med overgangen med baggrund i deres viden om det enkelte barn
- at skabe sammenhængen mellem de betingelser, barnet møder i overgangen, således, at det der har betydning for barnet, afspejler sig i overgangspraksis.
- at der er fokus på såvel fremadrettet som bagudrettet praksis

8. Inspiration til områdernes arbejde med temaerne

Indholdet i dette afsnit skal ses som inspiration til arbejdet med de enkelte temaer. Det er eksempler, og der er således ikke krav til at følge disse. Yderligere inspiration vil efterhånden kunne findes og udveksles på 'www.ballerup.octportal.dk', hvor projektlederne vil få adgang til et 'logbogsrum', når de enkelte områder har etableret brobygningsgrupper.

I litteraturlisten i afsnit 9 findes henvisninger til yderligere inspiration.

Tema 1

Organisatoriske ændringer/ procedurer

Processen med at etablere et samarbejde mellem institutioner omkring pædagogisk kontinuitet rummer forskellige typer af samarbejdsformer og aktiviteter.

Sidsel Germeten² har udviklet en samarbejdsmodel, der skal ses som en trinvis intensivering af samarbejdet. De fleste eksisterende brobygningsprojekter vil ud fra modellen være på trin 1 – 5. De næste trin forudsætter, at der tilrettelægges arbejdsmøder og –processer, hvor man får diskuteret og afklaret centrale spørgsmål som:

"Hvad vil vi opnå med samarbejdet?"

"Hvad skal være vores fælles teoretiske afsæt og forståelse?"

"Hvilke metoder og redskaber skal vi anvende?"

"Hvad kræver det af os af koordinering og planlægning?"

² Modellen er beskrevet i 'Pædagogiske forbindelser af Inge Schoug Larsen og Daniela Cecchin'

Samarbejdsmodellen ser således ud:

Trin 10	↑ Fælles pædagogisk platform
Trin 9	Fælles vurdering af målopfyldelse, evaluering og fornyelse af fælles plan
Trin 8	Samarbejde om indholdsudvikling, planlægning af fælles opgaver, indhold og metoder
Trin 7	Samarbejde om fælles mål for læring og udvikling, planlægning af fælles projekt
Trin 6	Planlægning af fællesoplevelser for børnene, handlinger sammen som bidrag til en fælles hverdag
Trin 5	Samvær som kilde til fællesskab, bygge bro over alderskløften, blive bekendt med hinandens børn
Trin 4	Praktisk udveksling af idéer og oplæg, besøgsordning, blive bekendt med hinandens arbejdsmiljøer
Trin 3	Gensidig nysgerrighed og interesse, udveksling af informationer om hinandens fagområder
Trin 2	Erkendelse hos parterne om at samarbejde er nødvendigt; - faglig begrundelse for hvorfor samarbejde er vigtigt
Trin 1	Aftale eller vedtagelse om at samarbejde skal finde sted

Tema 2

Overgangsobjekter

Eksempler på overgangsobjekter og måder man kan arbejde med forskellige overgangsobjekter på³.

- Legeredskaber; dukker, bamser, dyr, osv.
- Breve
- Fortællinger
- Fotos
- Sange
- Overgangsfigur
- Medierende objekter
Genstande der fungerer som formidlere og forbindelsesled mellem barnet og omverdenen. Fx kan et tæppe mediere behovet for nærhed og kropslig kontakt; en handskedukke kan mediere kommunikation
- Overgangsritualer - Fælles traditioner for børn og voksne i overgangsfasen så der er synlighed mellem fortid, nutid og fremtid

Tema 3A og 3B

Overgangssamtaler og samtaleskemaer

Eksempler på forberedelsesskemaer vil blive lagt på 'Octoportalen'

Tema 4

A. Dokumentation som pædagogisk redskab

Dokumentationen skal danne grundlag for et helhedssyn på barnet, dets liv og udvikling emotionelt, motivationelt, kognitivt, perceptuelt, sprogligt, kropsligt og socialt

Et ressourcensyn på børn deres udvikling og læring

En opfattelse af børn som vigtige informanter.

En prioritering af både det enkelte barn og af fællesskabet, den individuelle historie og den fælles.

Eksempler på redskaber og deres anvendelse:

- Skattekasse med barnets bedste ting
- Barnets personlige bog
- Sangmappe med 'mine bedste sange'
- Fotoalbum
- Kuffert

Kuffert – individuel og eller fælles⁴

Et særligt pædagogisk redskab som er udviklet med henblik på at lette og kvalificere overgangen fra børnehaven til skolen. Mere specifikt anvendes kufferten i forbindelse med planlægning af individualiseret undervisning, med udgangspunkt i en undersøgelse af barnets 'læringsstil' dvs. de måder hvorigennem hvert enkelt barn bedst er i stand til at tilegne sig ny viden og kompetencer. I kufferten gemmes forskellige former for dokumentation fra vigtige begivenheder og etaper fra barnets tid i børnehaven. Kufferten

³ Se ' Pædagogisk kontinuitet' af Daniela Cecchin og Inge Schoug Larsen

⁴ Fra 'Den integrerende baggrund' af Daniela Cecchin

symboliserer rejsen fra det kendte til det nye. Den rummer konkrete spor efter tidligere erfaringer og tilegnelser, der kan bygges videre på fremover.

Eksempler på indhold i den individuelle kuffert:

- Aftryk af barnets hænder og fødder i forskellige aldre
- Selvportrætter
- Papirstrimmel der viser barnets højde over en årrække
- Fortællinger om barnet/ af barnet
- En liste over de ting barnet bedst kan lide at spise
- Ting som barnet har fremstillet
- Barnets foretrukne legetøj
- Betydningsfulde ord som barnet gerne vil gemme
- Ord som barnet kan læse/ skrive
- Billeder af noget betydningsfuldt for barnet

En kuffert fælles for børnegruppen kan fx indeholde:

- Sporene efter fælles projekter
- Fælles procedurer
- Fælles traditioner

B. Dokumentation af barnets udvikling og kompetencer

For at forstå barnet må vi prøve at se verden i barnets perspektiv. Indsigt og forståelse kan opnås ved at se barnet i samspil med andre mennesker.

Har barnet problemer, kan disse være fremmede for udviklingen, men de kan også fastholde barnet i sammenhænge, som er hæmmende for dets udvikling.

Iagttagelse og beskrivelse af barnet i dets dagligdag gør det muligt at anvende og forandre problemfyldte situationer og således give barnet de bedste udviklingsmuligheder.

Beskrivelse af småbørn⁵ anviser en metode til analyse og tolkning af barnets intentioner, problemer og kapaciteter i dets dagligdag - i samspil med andre mennesker.

Tema 5

Årsplan/ tidsplan for overgangsaktiviteter

Nedenstående er et eksempel på en plan for forældresamtaler, som er udarbejdet i Børnehuset Askelunden (GR):

Generelt:

- Fortællinger må meget gerne indgå i forældresamtalerne, de giver et godt udgangspunkt for en ligeværdig dialog.
- Gennemtænk inden samtalen hvad der er det eller de vigtigste budskaber at få kommunikeret og sørg for at gentage disse mere end én gang.
- Hvis en samtale bliver aflyst af personalet, tilbydes altid en "erstatningssamtale". Aflyser forældrene en aftalt samtale, tilbyder personalet en ny, hvis det drejer sig om en introsamtale eller samtalen forud for skolestart, andre samtaler er "engangstilbud"

Samtale	Tilbud	Hvornår	Skema materiale
---------	--------	---------	-----------------

⁵ Fra 'Beskrivelse af småbørn' af Marianne Hedegaard

Introsamtale ved start på Larverne	Larvernes personale giver tilbudet til alle og har en klar forventning om at forældrene deltager.	Gerne inden barnet starter eller umiddelbart herefter. Samtalen ca. ½ time placeres med stor vægtning af forældrenes ønske om tidspunkt.	Ja
3 måneders samtaler (Vuggestuebørn)	Kontoret giver tilbudet skriftligt, samtalen holdes hvis forældrene ønsker det og aftaler det med stuens personale	Ca. 3 måneder efter start medmindre dette falder i ferieperioden. Samtalen ca. ½ time tilbydes om formiddagen	Nej
Årlige forældresamtaler (Vuggestuebørn)	Tilbudet gives skriftligt under forudsætning af at der er gået mere end ½ år siden sidste samtale	Februar/marts (*). Samtaler á ca. ½ time tilbydes en aften efter lukketid.	Ja
Når Larver starter i en af husets børnehavergrupper	Larvernes personale formidler viden om barnet til den nye stues personale, herefter Tilbyder børnehavens personale forældrene en samtale.	Gerne inden barnet starter eller umiddelbart herefter. Samtalen ca. ½ time placeres med stor vægtning af forældrenes ønske om tidspunkt.	Ja
Introsamtale ved start i børnehavergruppe (børn udefra)	Stuens personale giver tilbudet til alle og har en klar forventning om forældrene deltager.	Gerne inden barnet starter eller umiddelbart herefter. Samtalen ca. ½ time placeres med stor vægtning af forældrenes ønske om tidspunkt.	Ja
3 måneders samtaler (Børnehaverbørn)	Kontoret giver tilbudet skriftligt, samtalen holdes hvis forældrene ønsker det og aftaler det med stuens personale	Ca. 3 måneder efter start medmindre dette falder i ferieperioden. Samtalen ca. ½ time tilbydes om formiddagen	Nej
Årlige forældresamtaler (Børnehaverbørn)	Kontoret giver skriftligt tilbudet under forudsætning af at der er gået mere end ½ år siden sidste samtale, efter forældrenes tilbagemelding planlægges samtalerne	Februar/marts (*). Samtaler á ½ time tilbydes en aften efter lukketid.	Ja
Samtale forud for indskrivning i børnehaverklasse	Stuens personale giver tilbudet i forhold til kommende skolestartere samt børn, hvor der er tvivl om, hvorvidt de skal starte eller ej. Samtalen er endvidere forberedende i forhold til brobygningen til skole og overleveringssamtale til fritidsinstitution. Personalet har en klar forventning om at forældrene deltager	Oktober/november Samtalen på ca. ½ time placeres med stor vægtning af forældrenes ønske om tidspunkt	Ja

Brobygning til Grantofteskolen	Efter skriftlig tilladelse givet af forældrene ved indskrivningen giver personalet uden forældrenes tilstedeværelse viden om barnet videre til skolen.	En formiddag i januar/februar (?), der er afsat ca. 15 minutter pr. barn.	(Skolens spørgeguide)
Overleveringssamtale ved start på en af Grantoftens 6-9 års institutioner	Stuens personale tilbyder forældrene at arrangere en overleveringssamtale	Tilbudet gives, når der er kommet brev om plads i fritidsinstitution. Samtalen holdes inden barnet stopper i børnehuset eller umiddelbart herefter. Samtalen varer ca. ½ time.	(Fritids-Institutionens spørgeguide)

De skemaer som anvendes i Askelunden kan rekvireres ved henvendelse hos projektleder

Tema 6

Evaluering

Nedenfor følger 2 evalueringsredskaber, som kan anvendes i det pædagogiske arbejde.

Matrixanalyse af voksen-barn relationen⁶

En forudsætning for, at alle børn føler sig holdt af og værdsat som en del af en gruppe er, at personalet bliver bevidst om sine kompetencer i forhold til det enkelte barn. En metode til at klarlægge dette kan være at lave en undersøgelse af kontakten mellem børn og voksne. Matrixanalysen er et redskab hertil.

Metoden kan i korte træk beskrives således:

Hver ansat gennemgår sin relation til alle børnene, og for hvert barn påføres den farve, som kendetegner den relation vedkomne har til barnet. Der vælges mellem fire farvekategorier. Herved kan man hurtigt få et overblik over, om der er nogle børn, som slet ikke har nogen rød kontakt til en voksen, og om et barn har mange sorte kontakter.

Skemaet danner grundlag for, at personalet kan reflektere over de relationer, hvor de har svært ved at være anerkendende. Dette sker med henblik på at forandre dette mønster. Der laves en handleplan, og der udpeges nogle personer, som er ansvarlige herfor. Skemaet tages op efter et tidsrum, hvor samme procedure gennemgås, og det undersøges, hvilken effekt arbejdet har haft på personalets relationer til de enkelte børn, og børnenes reaktion herpå, og arbejdet fortsættes ud fra den nye viden.

Matrixanalysen kan også bruges til at klarlægge andre dele af den pædagogiske praksis.

	Pædagogernes navne	→		
Børnenes navne	Farve	Farve	Farve	Farve
	Farve	Farve	Farve	Farve

Den røde farve

Kendetegner den relation, du har til et barn, du umiddelbart kan tage til dig, som "går ind i dig med træsko på". Du stopper automatisk op og giver dig tid til at lytte til og se barnet. Du har en god føling med barnet. Du bliver ikke irriteret eller føler dine grænser overtrådt, du har vide grænser. Du er i stand til at give barnet privilegier, så det føler sig som noget særligt.

Den grønne farve

Kendetegner den relation, du har til det barn, du har meget samvær med i løbet af dagen. Du har mange daglige situationer med barnet. Du har et stort kendskab til barnet, men det er ikke rødt.

Den blå farve

Kendetegner den relation, hvor du kun har en perifer relation. Barnet søger ikke dig, og du søger ikke barnet. Barnet er fjernt for dig.

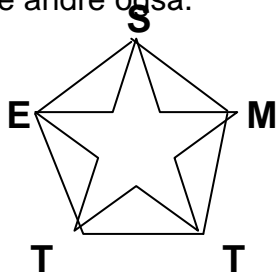
⁶ Fra 'Guide til udarbejdelse af pædagogiske læreplaner, Ballerup Kommune 2005

Den sorte farve

Kendetegner den relation, hvor du hurtigt bliver irriteret. Du kommer til at skælde mere ud, end situationen lægger op til. Du føler, at barnet hurtigt træder over dine grænser.

SMTTE - modellen

SMTTE - modellen har sit udgangspunkt i Pædagogisk Center i Kristiansand i Norge, og er i Danmark bl.a. beskrevet af Frode Boye Andersen⁷. SMTTE - modellen kan bruges som tænke måde og som model i forbindelse med evaluering, kvalitet og udvikling. Modellen består af en femtakket stjerne. De fem spidser er indbyrdes forbundne, ligesom på et sømbræt med et elastik, og hvis man justerer på den ene spids, får det konsekvenser på de fire andre også.

S - Sammenhæng.

M - Mål

T - Tiltag

T - Tegn

E - Evaluering

Sammenhæng:

Baggrunde og forudsætninger for det, vi ønsker at planlægge

- Hvad er udgangspunktet, og hvad er rammerne?
- Hvor er jeg/vi på det område, jeg/vi vil arbejde med?
- Hvilke muligheder har jeg/vi for at handle?

Mål

Ønsket tilstand efter gennemførelsen.

- Hvad vil jeg/vi?
- Hvad er det konkret, vi gerne vil opnå?
- Hvilke forskellige mål skal spille sammen?

Tegn:

Sanseindtryk. Konkretisering af målet.

- Hvad skal jeg/vi holde øje med for at se, om vi nærmer os målet?
- Hvad skal jeg/vi se, høre og mærke på vej mod og når målet er nået?

Tiltag:

Handlinger.

- Hvad skal skabe ændringer.
- Hvad skal jeg/vi sætte i gang for at bevæge os frem mod målet?
- Hvad kræver det jeg/vi vil af mig/os?
- Hvem har ansvar for hvad hvornår?

⁷ "Tegn er noget vi bestemmer" af Frode Boye Andersen, DPU i Århus

Evaluering:

Hvordan skal de enkelte mål evalueres?

Hvilke værktøjer vil være velegnede til at evaluere de enkelte mål?

Hvem skal evaluere?

Hvornår skal der evalueres?

Hvordan og til hvad skal evalueringen bruges?

Hvordan skal evalueringen formidles og til hvem?

Når man planlægger efter SMTTE modellen, er det hensigtsmæssigt at springe frem og tilbage mellem de forskellige punkter for bedst muligt at se tingene i en sammenhæng.

Det er endvidere tanken, at man undervejs i gennemførelsen af det planlagte justerer tiltagene, hvis man ikke får øje på de ønskede eller forventede tegn.

9. Litteraturliste

Bøger:

Pædagogiske forbindelser – kontinuitet mellem børnehave, skole og fritidsordning
af Daniela Cecchin og Inge Schoug Larsen (BUPL)

Den integrerende baggrund
af Daniela Cecchin (Forlaget Børn og unge)

Pædagogisk arbejde på vej i anerkendende retning
af Niels Erslev og Hanne Jensen (Kan købes hos Børne- og kulturforvaltningen, daginstitutionsafdelingen i Gladsaxe, 3957 5354)

Beskrivelse af småbørn
af Marianne Hedegaard (Aarhus Universitetsforlag)

Anerkendelse i børnehøjde
af Berit Hertz og Frank Iversen (red) (Dansk psykologisk forlag)

Fuld fart mod skolestart
af Stig Broström (Dansk Pædagogisk Forum 8618 7888)

Overgangen mellem bh., SFO/fritidshjem og skole
af Stig Broström og Jette Schytte (Dansk Pædagogisk Forum 8618 7888)

Forældre ABZ
af Liv Engen og Ib Hedegaard (ALINEA)

Social kritik nr. 88/2003 Liv og læring i daginstitutioner.
På vej i en anerkendende retning? Artikel af Berit Bae
Pædagogisk dokumentation som en mulighed. Artikel af Søren Schmidt

Gode links:

www.kvis.org

www.udsatteboern.net

www.ballerup.octoportal.dk

www.bupl.dk

Guiden er udarbejdet af:

Anne Thrane, sundhedsplejerske

Bibi Baunkilde, pædagogisk konsulent

Eva Nim Holm, akutteam-medarbejder

Heidi Clausen, børnehuspædagog

Katja Hjort, talepædagog

Mie Azoulay, børnehaveklasseleder

Erik Hansen, BFO konsulent

Susanne Holst, projektleder og skolekonsulent

shl@balk.dk

Tel:4477 3258